

ESENCIJA NAUČNO-ISTRAŽIVAČKOG PROCESA

Rifat Redžović*✉

Sažetak

Baviti se naučno-istraživačkim poslom znači izuzetno složenu aktivnost koja podrazumijeva pored ogromnog znanja istraživača i posjedovanje izuzetnih vještina i crta ličnosti, tako da se na istraživača gleda kao na „epistemološkog maga“ koji je u stanju da uvijek izađe kao pobjednik u koštaku s nedoumicama i nepoznicama pred kojim stoji nauka. Da bi se nauka pokazala kao velika moć koja ima odgovore na sve, pred svakim istraživačem stoji posao upoznavanja sa metodologijom kao specijaliziranom naučnom disciplinom koja proučava metod kao predmet svog interesovanja, tako da se o metodologiji treba zauzeti stav kao o suštinskoj naučnoj disciplini koja treba biti osnov ozbiljnog bavljenja naučnom problematikom, bez obzira o kojim se naučnim disciplinama radi. Suština ovoga rada sastoji se u tome da se ukaže na nekoliko osnovnih stvari koje se trebaju znati kako bi se naučno istraživanje, a potom i pisanje naučnih izvještaja oslobodilo stereotipnih promišljanja i konfuzija koje sputavaju istraživače. Permanentni pokušaji onih koji ne prate progres metodologije kao izuzetno dinamične naučne discipline da uspostave nekakve krute metodološke obrasce koji bi, po njima, bili izuzetno plodotvorni i čvrsti epistemološki fundamenti, jeste statičan metodološki pristup koji više šteti nego doprinosi samom naučnom otkriću. Metodologija, kao i svaka druga naučna disciplina jeste izuzetno fleksibilna, kumulativna, inovativna i veoma dinamična, tako da se moraju pratiti dostignuća i u ovoj disciplini koja jasno upućuje na neke pogreške i stavove koji su odbačeni, s akcentom na ona dostignuća koja su trenutno najracionalnija. Na ovom mjestu ćemo ukazati samo na neke elemente koji oslobađaju svakog istraživača nepotrebnih utega koji nam prave probleme u procesu istraživanja. Veoma često se misli da je istraživanje samo nekakav rad na terenu ili laboratoriji, zanemarujući činjenicu da je istraživanje i sam proces promišljanja koji se dešava i onda kada istraživač nije u pokretu. Istraživanje je i mišljenje, intelektualna opservacija koja je uvijek u korelaciji sa određenim naučnim problemom, pa želimo ukazati na to, da se na naučno istraživanje ne smije gledati kao na nekakav proces koji se dijeli na teorijski i praktični.

Ključne riječi: *epistemologija, društvena pojava, pozitivizam, kritičko-racionalni pristup, nauka*

* Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

✉ e-mail: rifatredzovic@yahoo.com

TRAŽENJE ISTINE

Odrediti nauku kao sistem pouzdanih, istinitih, sistematičnih ili objektivnih spoznaja jeste način koji nas „primiče“ tom fenomenu koji je sveukupna akumulirana aktivnost ljudskoga duha koji se može baviti prirodom (organskom i neorganskom), nama, tj. psihoorganskom stvarnošću i kulturom, kako materijalnom, tako i nematerijalnom. Samo polje naučnog interesovanja možemo klasificirati na četiri sfere koje određujemo kao polja anorganske stvarnosti, organske stvarnosti, psihoorganske stvarnosti i superorganske stvarnosti. Nastojanje naučne zajednice u traganju za „sigurnim istinama“ nije ništa drugo do korespondentnost našega mišljenja, naših teorija, dakle, i naučnih, sa elementima koji sačinjavaju ove četiri sfere stvarnosti koje se u svakom trenutku mogu smjestiti u određene kontekste a na osnovu interakcijskih situacija, tako da se ove četiri sfere preklapaju kao i problemske situacije koje na naučan način želimo shvatiti uz pomoć naučnih metoda koje će služiti što je moguće pouzdanijem znanju. Zadatak nauke bismo mogli pretpostaviti kao traženje istine ili, kako su savremeni metodolozi zaključili, približavanje istini. U eri brzih naučnih otkrića spoznajemo da se na osnovu novih spoznaja istine koje su do jučer bile prihvatljive, danas zamjenjuju mnogo složenijim i „višim istinama“ koje svakodnevno nešto novo otkrivaju, tako da se, zaista, danas mora govoriti o istinama koje se iznova rađaju, objelodanjuju i zamjenjuju boljim, jasnijim i obuhvatnijim. Znanje može biti pouzdano aktom provjere ili verifikacije koja ima dvije strane. Prvu stranu koja se zasniva na logici i najčešće je određujemo kao teorijsko verificiranje koje bi trebalo biti koherentno, i drugu iskustvenu stranu, tj. empirijsku verifikaciju koja bi nam bila egzaktno evidentna, tako da bi bez dvojbe za neko znanje mogli reći da je iskustveno verificirano i da korespondira sa istinom. Ovaj obrazac prihvatljivosti nekakve istine kao rezultata korespondentnosti mišljenog i stvarnog je, po krutim principima naučne zajednice, jedino mjerodavno svojstvo koje počiva na principima provjerljivosti. Međutim, nauka nikada ne bi bila ono što jeste da ne misli i ono nemoguće, teško ili nikako provjerljivo, i upravo se u tom kontekstu ogleda sva grandioznost naučne aktivnosti. Naučnik ima sposobnost da ide dalje od fizike, da se bavi metafizikom i da vjeruje da se najbitnije istine nalaze u nepojavnom obliku, u obliku same suštine koja je najčešće nevidljiva. Naučnik je sličan religioznom čovjeku koji vjeruje u postojanje nekakvih zakonitosti koje nemaju transparentan karakter. Vjerovanje u suštine stvari jeste platforma nauke. „Razlika između pojave i suštine, čulnog i nadčulnog. – Naš svet se sastoji od onog što se vidi: vidljivo i nevidljivo tek zajedno čine stvarnost! Vidljivo je samo delić onoga što je stvarno. Ovo vidljivo je dostupno oku, ono nevidljivo dostupno je duhu (Šušnjić, 1999, str. 18)“. Laički pogled na svijet upućuje na oko, a naučni pogled na svijet jeste sagledavanje nevidljivog, sagledavanje suština koje imaju svoju strukturu, svoje djelovanje i svoju

kauzalnost. Metodološki obrazac koji zastupamo ovdje jeste jednostavnost koja se mora primjenjivati u naučnoistraživačkom radu; jednostavnost koja podrazumijeva uočavanje i što jasnije definiranje problema istraživanja na osnovu čega dajemo najbolje moguće i najperspektivnije pretpostavno mišljenje koje će se u samome istraživanju pokazati prihvatljivim ili odbačenim uz spoznavanje najkvalitetnijih rezultata našeg istraživanja, a uz primjenu metoda kojima smo se služili tokom samoga istraživanja. Dakle, ovaj obrazac koji podrazumijeva problem istraživanja, hipoteze i metode, jeste minimum postavki koje svako naučno istraživanje mora imati. Naučno istraživanje i sama spoznaja nisu ništa drugo do uviđanje odnosa koji vladaju među varijablama uz permanentno otkrivanje novih elemenata koji do konkretnoga istraživanja nisu bili poznati. Naučna aktivnost nedvosmisleno traga za tim nepoznanicama koje će se iznova javljati, tako da možemo reći da je proces spoznaje neograničen, da je znanje relativna kategorija, a da je traganje za znanjem suštinsko određenje čovjeka kao racionalnog bića.

ISTRAŽIVAČKI PROCES

Sam istraživački proces, dakle, sama naučnoistraživačka praksa stvorila je uvjete da se iz filozofije koja se bavi proučavanjem bitka totaliteta izdvoje posebne naučne discipline koje, moramo istaći, izuzetno otkrivaju zakonitosti određenih procesa i samih pojava, ali i pokušaj da se na osnovu tih metoda i određenih postupaka proba sagledati i zbilja koja se proteže van predmeta određene naučne discipline, tako da se to nametanje određenih naučnih postupaka i na ostala područja sučeljavaju sa raznim unificiranjima po određenom šablonu koji nauku odvodi stranputicom i sužava naučni pristup koji za posljedicu ima pojavu raznih psihologizama, biologizama, pozitivizama, fenomenologizama ..., koji upućuju na disciplinarnan pristup, a isključuje dijalektiku multidisciplinarnosti. Filozofija kao sinteza one četiri stvarnosti nema potrebu da se „zatvara“ već u sadejstvu sa posebnim naučnim disciplinama pruža vezivno sintetičko tkivo i samu logiku, učestvuje u racionalnom pokušaju da se proba obuhvatiti svaki naučni problem kao dio naučnog objašnjenja. Nauka nije samo puko registriranje činjenica već je kako kaže Ajnštajn sveza stvarnosti i naših misaono-pojmovnih produkta koji su isključivo „slobodne invencije ljudskog intelekta“.

Kada se kaže slobodna invencija ljudskoga intelekta ne misli se na puke i banalne invencije već na suštinske invencije koje su produkt našeg intelekta i svih sposobnosti koje posjedujemo u cilju da predmet našeg mišljenja probamo na što je moguće bolji način predstaviti sebi i drugima. To predstavljanje onoga što osjećamo jeste suština samoga znanja i, posebno, naučnog znanja. Invencija duha nije ništa drugo do predstavljanje stvarnosti koja je objektivna uz pomoć pojmova koji trebaju biti jasni, nedvosmisleni, konkretni i otvoreni za intervencije kako bi

se sam pojam obogatio na osnovu našeg znanja o njemu. Odnos pojma i stvari jeste suština same naučne aktivnosti. Uvidjeti ono bitno u vezi sa predmetom našega mišljenja i potom ga sintetizirati i predstaviti na adekvatan način jeste suština same nauke. Iznijeti suštinu nekog pojma jeste izuzetno komplicirana stvar. To određenje suština predmeta našega mišljenja, tj. pojma, vrši se uz pomoć definicija koje ne smiju biti niti preuske niti preširoke, već nedvosmisleno jasne i terminološki savršeno određene. Odrediti sadržaj nekoga pojma upućuje na povlačenje granica između njega i drugih srodnih ili sličnih pojmova. Ona bitnost predmeta našega mišljenja, pojma, jesu karakteristike te posebnosti, toga specifikuma, i što više uviđamo postojanje tih granica među srodnostima, to smo kao naučnici plodotvorniji. Tih granica, tako striktnih, nema u pojavnom svijetu, nema ih u prirodi, ali ih zato mora imati u pojmovnim određenjima iz jednostavnog razloga što se mi služimo tim simbolički određenim predmetima našega mišljenja koji jesu u biti svakoga naučnog sistema. Ona bitnost svakoga pojma u velikoj mjeri zavisi od konvencije, od dogovora unutar određene zajednice o značenju samoga pojma. Kulturološki kontekst je zaista veoma bitan kada je u pitanju pojmovno određenje i, posebno, terminološko. Bogatstvo jezika jeste kulturološka specifičnost koja jasno upućuje na samo definiranje predmeta našega mišljenja, naših pojmova ili samih teorija. Kulturološka specifičnost, npr. Eskima podrazumijeva da se ono što se kod nas određuje kao snijeg, kod njih označava sa dvadesetak termina koji upućuju na samu klasifikaciju i omeđavanje različitih pojava te meteorološke pojave. Pojam je, dakle, taj na kojem se gradi sama invencija našega duha. Pojam je za nas ono što je pojava u bilo kom okruženju. Mi ne baratamo pojavama već pojmovima koji stoje u osnovi ljudskog promišljanja. Taj kontekst pojavnog i pojmovnog jeste platforma razuma na koju se kasnije nadograđuju i apstraktni pojmovi bez kojih ne bi moglo biti mišljenja kao osnovne čovjekove karakteristike. Povezanost konkretnog i apstraktnog, čulnog i nečulnog, pojedinačnog, posebnog i općeg, različito pojava i svega što postoji jeste konglomerat koji pravi zbrku u objektivnoj stvarnosti i, posebno, u našem mišljenju. Sagledavanje samo nekakvih specifičnosti u tom postojanju zbrke ne zadovoljava naše invencije u smislu proučavanja samo određenih pojava. Smatramo da se bavljenje naukom ne smije odnositi na disciplinarnu predmetnost određenih fenomena već na problemske situacije na koje se može samo multidisciplinarno adekvatno odgovoriti. Teorija i empirija, hoćemo reći i tvrdimo, samo su dvije strane jednog te istog procesa, procesa usvajanja novih znanja i logike naučnog otkrića koja se može odrediti kao:

1. uočavanje problema
2. postavljanje hipoteza
3. primjena metoda koje ćemo koristiti u istraživanju

Kada je u pitanju fenomen uočavanja i definiranja problema istraživanja, mnogi autori naučnih radova prave pogrešku koja proističe iz nerazumijevanja suštine problema i najčešćeg poistovjećivanja problema sa predmetom istraživanja. Niti jedan naučnoistraživački poduhvat ne može biti zasnovan na predmetu istraživanja iz prostoga razloga što se predmet istraživanja odnosi na posebnu naučnu disciplinu koja mora imati svoj predmet proučavanja na osnovu kojega se i konstituira naučna disciplina kao zasebnost. Pojmovna i terminološka diferencijacija fenomena problema i predmeta istraživanja mora biti jasno uspostavljena, tako da se ovi pojmovi ne smiju shvatiti kao sinonimi, jer su toliko različiti da kada se sinonimno shvate prave neoprostivu epistemološku konfuziju. Dakle, svako istraživanje počinje uočavanjem određenog problema koji pravi nepoznanicu u sistemu znanja. Na osnovu istraživanja želimo riješiti tu zagonetku koristeći se svim raspoloživim sredstvima. Sama naučnoistraživačka aktivnost ne posjeduje magičnu formulu metodološkoga tipa na osnovu koje bi se garantirao savršen spoznajni rezultat, zbog specifičnosti samih problema, ali ovaj obrazac koji upućuje istraživače na problem, hipoteze i metode istraživanja jeste minimum bez koga se ne može ići u proces istraživanja.

Svaki pokušaj da se napravi antagonizam razuma i osjetila, teorije i empirije, logosa i praxisa jeste pokušaj koji stagnira naučnu spoznaju i sam rast naučnog saznanja. Cjelokupan epistemološki antagonizam proizilazi iz trvenja racionalizma i empirizma u pokušaju utemeljenja razuma ili iskustva kao fundamenata spoznaje, i posebno one naučne, zaboravljajući da u fundamentu samoga istraživanja treba stajati problem istraživanja koji se rješava uz pomoć racionalnih i empirijskih aktivnosti, a prije toga izvodimo pretpostavni kontekst eventualnog rješavanja naučnog problema. To eventualno rješenje ili hipoteza jeste toliko bitan element bez kojeg se ne može ići u naučno istraživanje. Hipoteze su osnova u pokušaju rješavanja naučnih problema. Tu se mnogi autori nađu pred dilemom kakvu hipotezu postaviti i veoma je često smatraju apsolutnom datošću koja se po svaku cijenu u istraživanju mora nekako potvrditi, tako da se istraživanje, ustvari, svodi na puko verificiranje hipoteza. Ako su naše pretpostavke, naše hipoteze, u osnovi tačne, onda istraživanje nema onaj epitet i sva se naša naučna aktivnost svodi u okvirima već rečenog, tako da se istraživačka draž projicira prema nečemu što treba biti evidentno i lahko rješivo. Postavljanjem hipoteze ili hipoteza krećemo u polje istraživanja nečega što je nepoznanica, i ne možemo niti naslutiti šta nas sve očekuje u istraživanju i te se upravo u tome ogleda draž permanentnog propitivanja hipotetičkih mogućnosti koje se opravdavaju ili opovrgavaju bez unaprijed visokovjerovatnog rješenja naučnog problema.

PRIRODA I DRUŠTVO

Specifičnosti i razlike društvenih i prirodnih nauka su evidentne i, naravno, da se u primjeni specifičnih metodoloških postupaka jasno da napraviti diferencijacija. Međutim, kada je u pitanju metodološka forma, ona je univerzalna i podjednaku primjenu ima i u proučavanju društvene zbilje i fizikalnog svijeta. Obrazac je istovjetan kada je u pitanju postavka problema, npr. koliko su 2+2, šta utječe na formiranje ličnosti, šta je atom, kako dolazi do promjena agregatnih stanja, kako poboljšati rod nekakve žitarice, šta uzrokuje razvod braka ili postavka bilo kojeg problema koji treba naučno objašnjenje. Dakle, bez obzira o kakvoj se naučnoj aktivnosti radi ona ima istovjetnu formu koja se da predstaviti kao uočavanje i definiranje problema istraživanja, postavljanje hipoteza i primjena metoda tokom istraživanja u ovisnosti od specifikuma naučne oblasti. Mnogi istraživači žele po svaku cijenu unificirati određene metode kao svemoguće i na taj način sputavaju naučnu inovativnost i različitost u pristupu rješavanju problemskih situacija te se i na taj način nanosi ogromna šteta naučno-istraživačkom radu. Nema, dakle, „čarobne formule“ metodološkog obrasca u procesu stjecanja naučnih znanja. Metodološki okvir treba biti toliko raznovrstan da se ni u kojem slučaju ne smije ograničavati intelektualno-naučna aktivnost i svoditi se na bilo kakve „metodološke zakonitosti“ koje bi, navodno, garantirale naučna otkrića. Pozivanje na pozitivizam je najeklatantniji primjer kako se može nanijeti ogromna šteta u proučavanju društvene problematike. Determinirati nešto što u osnovi nije moguće niti nužno jeste logička pogreška koja za rezultat ima nesagledive posljedice. Društvena zbilja koja već ima usvojene obrasce koji su kristalizirani u okvirima određenih kultura i koji imaju običajnu i pozitivnu pravnu regulativu ne mogu nikako biti obrasci koje determinira fizikalna nužnost. Postoje izuzetno pogrešni stavovi da se istraživanje u društvenim naukama vrši samo na način koji podrazumijeva nekakav „empirijski dio“ koji podrazumijeva prikupljanje podataka koji bi „verificirali“ određenu društvenu pojavu koja bi se na taj način mogla odrediti kao činjenica. Traženje društvenih zakonitosti na način koji je historicizam prakticirao nije ništa drugo do produžetak pozitivističkih ideja koje počivaju na induktivnom zaključivanju koje je sporno i kada je u pitanju fizikalni svijet. Naracije o nekakvim nužnim odnosima po principu uzrok-posljedica podrazumijevaju koegzistentnost tog odnosa koji bi uvijek bio nužan, pa se na osnovu istih uzroka mogu očekivati uvijek i iste posljedice. „Uzročnost se, međutim, ne može izvesti direktno iz korelacije koja kazuje da postoji konzistentna veza između dva skupa događaja ili varijabli u odnosu na koje se mijenja neka dimenzija pojedinca ili grupe (Lavić, 2014, str. 57)“. Pokušavati, dakle, po strogo utvrđenoj kauzalnoj korelaciji društvenu pojavu odrediti jeste ogromna pogreška zbog specifičnosti same društvene strukture koja se uvijek nadograđuje, mijenja ili preoblikuje u ovisnosti od mnogih činilaca koji imaju

različite intenzitete svoje pojavnosti i koji su veoma često nemanifestni, za razliku od fizikalnih utjecaja koji imaju određene oblike stalnosti i nepromjenljivosti. Potencirati nekakva empirijska istraživanja u krutom pozitivističkom pogledu, što je veoma čest slučaj kod istraživača društvenih pojava i procesa, jeste nepotrebno opterećenje za istraživače. Postojanje razlike u proučavanju prirodnih i društvenih fenomena ogleda se i u primjeni tehnika i metoda prilikom istraživanja, tako da je i tu evidentna specifičnost jednih i drugih fenomena, pa je pozitivizam samo još jedan pokušaj iznalaženja načina kako da se „materijalizira“ kulturološka tematika i na egzaktan način uoči nekakva zakonitost.

Posmatranje kao osnovna metoda prikupljanja podataka ima sasvim različitu ulogu u primjeni kada su u pitanju prirodne i društvene nauke, pa se na osnovu posmatranja prirodnih pojava i procesa može govoriti o izvjesnoj zakonitosti koja, opet, putem testiranja ili eksperimentiranja može donijeti sud o datoj zakonitosti. Dok, kada su u pitanju društvene pojave ili procesi, oni se ne mogu na osnovu posmatranja odrediti kao istiniti, tj. naučno utemeljiti iz prostog razloga što društvene pojave, veoma često, nemaju manifestan karakter, pa se verificiranje ili potkrepljenje određenih teorija ne može u društvenim naukama zasnivati na ovoj i sličnim metodama prikupljanja podataka. Ono što je bitno za metodu posmatranja ili opažanja jeste da se plodonosno posmatrati u naučnom pogledu može samo u sklopu naučne teorije ili hipoteze, a nikako nasumice, pa se verificiranje teorija vrši u skladu sa dobijenim rezultatima „ciljanog“ posmatranja ili posmatranja koje teoriju dovodi u korespondenciju sa empirijom. Otuda podržavamo i predlažemo prioritet hrabrog hipotetičkog iznošenja naučnih teorija, koje, da bi bile u naučnom pogledu prihvatljive, moraju proći empirijsku provjerljivost. Taj odnos, odnos logosa i praxisa jeste sveza bez koje ne možemo sagledati odnos koji vlada među varijablama. Teorija nam pruža nevjerovatne interakcijske odnose između nezavisnih i zavisnih varijabli, tako da na osnovu hipotetičkog promišljanja možemo kreirati nevjerovatne misaone sisteme koji moraju proći empirijsku verifikaciju i na taj način dobiti epitet naučnosti. Uočavanje varijabilnih svojstva predmeta našega mišljenja, tj. pojmova na kojima se zasniva cjelokupno naše mišljenje jeste savršenstvo naučnosti. Ući u sadržaj i opseg nekoga pojma ne može nikada biti završena stvar. Ulaženje u esenciju predmeta našega mišljenja, odnosno pojma, jeste proces koji se „s mjerom gasi i s mjerom pali“, u ovisnosti od naših sposobnosti, s jedne strane, i „pokazivanja“ samoga predmeta sa svim svojim specifičnostima, s druge strane. Naša sposobnost da „vidimo“ najsitnije i najskrivenije detalje predmeta našega mišljenja jeste proces koji vječito traje. Taj apsolut traganja za skrivenim detaljima karakteristika predmeta našega mišljenja stoji u osnovi naučnog mišljenja i na taj se način kreiraju naučne problemske situacije koje pokušavamo riješiti.

CILJEVI I ZADACI ISTRAŽIVANJA

Na ovom mjestu nećemo ići u nabrojavanje specifičnih metoda koje su specijalizirane za fizikalne i društvene nauke, i sam pokušaj pozitivizma da uveze metode prirodnih nauka u proučavanje društvene zbilje već ćemo samo ukazati na neka nepotrebna opterećenja u istraživanju i otklon od njih koji se lahko može napraviti. Sljedeća stvar na koju obraćamo pažnju odnosi se na uporno traženje nekakvih zadataka i ciljeva istraživanja i pridavanje velike važnosti ovom problemu. Svako naučno istraživanje ima za cilj da otkrije nešto novo, nešto što do jučer nije bilo poznato i nešto što će imati pozitivnu primjenu. Dodatna osmišljavanja ciljeva i zadataka istraživanja su nepotrebne stvari, kada je metodologija nedvosmisleno ukazala na postojanje društvenih i spoznajnih ciljeva istraživanja. Društveni su oni ciljevi koji „govore o koristima koje mogu proizići na osnovu rezultata istraživanja, o korisnicima koji se mogu služiti dobivenim rezultatima te, ako se može odrediti, o načinu korištenja dobivenih rezultata (Vujević, 2003, str. 78)“. Veoma često se rezultati naučnika koriste u nehumane svrhe i usmjerene su protiv univerzalnih ljudskih vrijednosti, tako da i ta problematika opterećuje sam naučno-istraživački proces. Međutim, i to podvlačimo, smatramo da je sama naučna aktivnost okrenuta prema spoznaji, pa se nehumana primjena naučnih otkrića ne dešava u okvirima naučne zajednice već u onim okvirima koji kreiraju i sprovode ideologije. Spoznajni ciljevi su za nas interesantni i oni su jasno utvrđeni, pa je iznalaženje nekakvih „dopunskih ciljeva“ od strane istraživača i profesora nešto što nas upućuje na nepoznavanje osnovnih metodoloških dostignuća kada su u pitanju ciljevi istraživanja. Spoznajni ciljevi se najčešće dijele na ciljeve naučne deskripcije, naučne klasifikacije, naučne eksplanacije i naučne prognoze i svaki „dodatak“ u smislu traženja nekakvih „većih ciljeva“ istraživanja jeste nedopustiv iz prostog razloga što navedeni ciljevi pokrivaju sva polja naučne znatiželje. Nesnalaženje pojedinih autora prilikom interpretiranja naučnih rezultata, i, posebno profesora-mentora u kreiranju platforme kroz prizmu ciljeva istraživanja, navodi na konfuziju izrade samih naučnih radova i ide se nepotrebno u epistemološko lutanje tokom samoga istraživanja, a naročito, samoga pisanja naučnih i drugih radova. Ciljevi naučne deskripcije jesu najjednostavniji i najmanje teški u naučno-istraživačkim aktivnostima. Oni podrazumijevaju opisivanje samih pojava i procesa koji se istražuju, a sama naučna deskripcija postaje osnova za dalja, ozbiljnija bavljenja naučnom problematikom. Naučna klasifikacija jeste korak dalje u naučnom istraživanju i nastaje na osnovu naučne deskripcije kao potreba da se na osnovu jasno utvrđenog kriterija ono što smo pojmlili putem deskripcije proba kategorizirati u određene skupove koji se u nečemu razlikuju. Naučna eksplanacija ili naučno objašnjenje jeste, po mnogima, najozbiljnija naučna aktivnost kada je u pitanju cilj istraživanja, s obzirom da je naučna prognoza kao cilj istraživanja moguća samo na poljima

proučavanja prirodnih nauka. Naučna eksplanacija jeste takav cilj istraživanja koji odgovara na probleme istraživanja i uvijek objašnjava zašto se i kako nešto dešava, kako se stvara, odgaja, razvija, slabi, nestaje ili umire. Naučna prognoza kao cilj istraživanja, rekli smo, ima primjenu u fizikalnim naukama i ne može se društvena zbilja naučno prognozirati. Svi pokušaji naučnog prognoziranja društvenih pojava i procesa liče laičkom kreiranju teorija koje se zasnivaju na prorokovanju ili gatanju koje ne možemo svrstati u ozbiljne naučne projekte. To su, dakle, ti spoznajni ciljevi kojima se nauka bavi, tako da se autori određenih naučnih radova i mentori trebaju pridržavati ovoga koncepta i trebaju se osloboditi kreiranja nekakvih viših naučnih ciljeva koje metodologija još nije uvrstila u svoj sistem.

ZAKLJUČAK

Sam naučno-istraživački proces je toliko složen da ga mi kao istraživači ne smijemo još više otežavati. Permanentno potenciranje na iznalaženju nekakvih novih ciljeva istraživanja, nerazumijevanju razlika koje postoje između predmeta i problema istraživanja, nepostavljanje hipoteze ili odvajanje istraživačkog procesa na nekakve teorijske i empirijske aktivnosti jesu samo neki od dodatnih problema koji naučnoj zajednici nisu potrebni. Upoznavanje sa dostignućima metodologije jeste od izuzetnog značaja za samu nauku, jer kao i ostale naučne discipline, i metodologija ima svoj ubrzani ritam u posljednje vrijeme. Nevjerovatno brz tehnološki razvoj utječe i na ostale segmente epistemološkog karaktera, tako da se ta naučna multidisciplinarnost ogleda na svakom koraku.

Postojanjem vertikalnog prožimanja naučnih dostignuća ili naučnog rasta, evidentna je i horizontalna protežnost koja se u vrijeme globalizacije toliko smanjila, ili bolje rečeno nestala, da se može slobodno reći da su sve naučne discipline ponovo našle mjesto pod okriljem filozofije. Unificiranje svijeta ogleda se i kroz univerzalan naučni napredak koji prestaje biti lokalna, nacionalna ili staleška odrednica. Naučna zajednica stoji na raspolaganju univerzalnim ljudskim vrijednostima, tako da se i onaj normativno-aksiološki momenat naučnog istraživanja mora na najbolji mogući način shvatiti i biti pokazatelj raznim ideologijama kako se i na koji način može biti u zajedništvu.

LITERATURA

- Helmin, D. (2001). *Teorija saznanja*. Nikšić: Jasen.
- Kundačina, M. i Bandur, V. (2007). *Akademsko pisanje*. Užice: Učiteljski fakultet Užice.
- Lavić, S. (2014). *Metodološke rasprave*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
- Milić, V. (1978). *Sociološki metod*. Beograd: Nolit.

Pijaže, Ž. (1979). *Epistemologija nauka o čoveku*. Beograd: Nolit.

Šušnjić, Đ. (1999). *Metodologija*. Beograd: Čigoja.

Vujević, M. (2003). *Uvođenje u znanstveni rad*. Zagreb: Školska knjiga.

THE ESSENCE OF SCIENTIFIC RESEARCH PROCESS

Abstract

Dealing with scientific-research work involves extremely complex activity which that apart from the knowledge the researchers must possess also implies possessing exceptional skills and personality traits, so that the researcher is viewed as an "epistemological magician" who is always able to come out as a winner from the uncertainties and unknowns facing science. As science has to be shown as a great power that has all the answers, in front of every researcher stands a job of familiarization with the methodology as a specialized scientific discipline that researches method as a subject of its interest. Having this in mind, methodology should be viewed as an essential scientific discipline that should be the basis of dealing with serious scientific issues regardless of what scientific disciplines is about. The essence of this paper is to point out a few basic things which should be known in order to acquit scientific research, as well as writing of scientific reports, from stereotypical thinking and confusions that shackle researchers. Permanent efforts of those who do not follow progress of methodology as extremely dynamic scientific discipline to establish some kind of rigid methodological patterns which, according to them, would be extremely fruitful and solid epistemological fundamentals, is a static methodological approach, which does more damage than contribution to the scientific discovery. Methodology, like any other scientific discipline is extremely flexible, cumulative, innovative and very dynamic, so developments in this discipline should be followed, which clearly indicates some mistakes and attitudes that are rejected with an emphasis on those developments which are currently the most rational. At this point, we will point out only some elements that release every researcher of unnecessary weights that are giving us problems in the research process. It is often enough thought that researching is only a kind of field work or work in the laboratory, ignoring the fact that the research is also a process of reflection which occurs when a researcher is not in motion. Research is also thinking, intellectual observation which is always in correlation with a specific scientific problem, so we want to point out to the fact that the scientific research should not be seen as a process which is divided into theoretical and practical.

Key words: *epistemology, social phenomenon, positivism, critical-rational approach, science*

